Utbildningsutskottets betänkande 1984/85:2

om vissa högskolefrågor

Motionerna

Motion väckt under allmänna motionstiden vid riksmötet 1982/83

1982/83:597 av Björn Samuelson m. fl. (vpk) vari yrkas att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag som innebär att studieomdömena inom folkhögskolan avskaffas.

Motioner väckta under allmänna motionstiden vid riksmötet 1983/84

1983/84:410 av Pär Granstedt m. fl. (c) vari — såvitt nu är i fråga — yrkas

1. att riksdagen hos regeringen hemställer om åtgärder för att säkerställa tillräcklig information till berörda högskolestuderande om möjligheterna till dispens från utbildningsinslag med djurförsök,

1983/84:412 av Ulla Tillander m. fl. (c) vari yrkas att riksdagen begär att regeringen skyndsamt undersöker möjligheterna av en organisatorisk förändring av universitetet i Lund så att lärarhögskolan i Malmö får en självständig ställning.

1983/84:413 av Ulla Tillander m. fl. (c) vari yrkas att riksdagen begär att regeringen skyndsamt undersöker förutsättningarna för återupprättande av en fristående teknisk högskola i Lund.

1983/84:463 av Kerstin Anér (fp) vari — med hänvisning till vad som anförts i den till kulturutskottet remitterade motionen 1983/84:462 — yrkas att riksdagen uttalar sig för att arkitekternas vidareutbildningsmöjligheter uppmärksammas.

1983/84:497 av Stina Gustavsson (c) och Gunhild Bolander (c) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts om bibehållande av förkunskapskraven vid inträde till textillärarutbildning i enlighet med UHÄ:s begäran.

1983/84:498 av Gullan Lindblad (m) och Siri Häggmark (m) vari yrkas att riksdagen hos regeringen anhåller om åtgärder beträffande antagningsbestämmelserna inom den kommunala högskoleutbildningen så att sjuksköterskor med vidareutbildning i medicin och kirurgi placeras i samma kvotgrupp som de som utbildats på hälso- och sjukvårdslinjens inriktning mot allmän hälso- och sjukvård vid urval till de nya påbyggnadslinjerna.

1983/84:514 av Jan-Erik Wikström m. fl. (fp) vari — såvitt nu är i fråga — yrkas

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående förvaltningsnämndernas sammansättning.

1983/84:544 av Anita Bråkenhielm (m) och Blenda Littmarck (m) vari — såvitt nu är i fråga — yrkas

2. att riksdagen hos regeringen anhåller om att en översyn görs av musikämnets ställning inom lärarutbildningen.

1983/84:546 av Ulla Ekelund (c) vari yrkas att riksdagen hos regeringen anhåller att skolöverstyrelsen (SÖ) får i uppdrag att undersöka möjligheten att utöka timantalet för ämnet religionskunskap på klasslärarlinjerna samt se över innehåll och metodik i nämnda ämne med ledning av vad i motionen anförts.

1983/84:643 av Olle Aulin m. fl. (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen framförts om en uppdelning av Lunds universitet i flera självständiga enheter.

1983/84:651 av Siri Häggmark (m) och Gullan Lindblad (m) vari yrkas att riksdagen hos regeringen anhåller om en prövning av förutsättningarna för ett statligt huvudmannaskap för vårdutbildning inom högskolan.

1983/84:802 av Lars Ernestam (fp) och Hugo Bergdahl (fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförs om införande av utbildning i personlig ekonomi i studieplanen för sociala linjen.

1983/84:815 av Margot Wallström m. fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om avskaffande av de graderade betygen i ämnesteori i lärarutbildningen.

1983/84:994 av Gunnel Liljegren (m) och Ingrid Sundberg (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att utbildningen i blockämnet svenska bör omfatta 80 poäng samt att fortbildningskurser i litteraturhistoria bör anordnas för lärare med blockämnet svenska som examensämne.

1983/84:998 av Erkki Tammenoksa (s) vari yrkas att riksdagen hos regeringen anhåller att universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) får i uppdrag att utreda frågan om högskolestudier på kvällstid.

1983/84:1000 av Lars Werner m. fl. (vpk) vari yrkas

1. att riksdagen uttalar sig för att avgifter för högskoleutbildning ej skall förekomma,

2. att riksdagen hemställer hos regeringen om förslag till ändring av högskolelagen, så att förbud mot avgifter skrivs in i denna.

1983/84:1001 av Lars Werner m. fl. (vpk) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen hemställer om en undersökning av på vilket sätt högskolelagens 2 § efterlevs enligt vad som anförs i motionen,

2. att riksdagen hos regeringen hemställer om initiativ till en utvärdering av högskolereformerna och övriga politiska åtgärder på området enligt vad som anförs i motionen.

1983/84:1071 av Lars Werner m. fl. (vpk) vari — med hänvisning till vad som anförts i den till socialutskottet remitterade motionen 1983/84:1069 — såvitt nu är i fråga yrkas

2. att riksdagen hos regeringen begär förslag innebärande att en arbetsmedicinsk grundkurs omfattande minst sex veckor införs i läkarutbildningen och att arbetsmiljölära införs som obligatorisk kurs på 3—6 månader i civilingenjörsutbildningen.

1983/84:1104 av Jan-Erik Wikström m. fl. (fp) vari — med hänvisning till vad som anförts i den till arbetsmarknadsutskottet remitterade motionen 1983/84:1101 — såvitt nu är i fråga yrkas

a. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att jämställdhet bör tas in i kursprogram inom företags- och nationalekonomi,

1983/84:1242 av Kerstin Göthberg m. fl. (c) vari — såvitt nu är i fråga — yrkas

1. att riksdagen hos regeringen hemställer att en strukturplan för den samlade universitets- och högskoleutbildningen utarbetas enligt de riktlinjer som anges i motionen,

11. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförs rörande prövning av frågan om viss begränsad avgiftsfinansiering av enstaka kurser i vissa fall.

1983/84:1245 av Karin Israelsson (c) och Britta Hammarbacken (c) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts rörande behovet av påbyggnadsutbildning av sjuksköterskor inom somatisk långtidssjukvård.

1983/84:1247 av Oskar Lindkvist (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om praktiktjänst för viss lärarutbildning.

1983/84:1251 av Birgitta Rydle (m) och Ingrid Hemmingsson (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om särskilda behörighetskrav för antagning till textillärarlinjen.

1983/84:1691 av Bertil Fiskesjö (c) vari yrkas

1. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om ämnessplittring och kursutbud,

2. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om behovet av en akademisk grundexamen med särskild benämning.

1983/84:1713 av Larz Johansson (c) och Kerstin Göthberg (c) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att som förkunskapskrav återinförs de särskilda behörighetskrav som gällde före UHÄ:s beslut den 21 februari 1983,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att när grundutbildning finns på gymnasieskolan inte motsvarande kurser får anordnas i högskolan.

1983/84:1715 av Sture Korpås (c) och Ingvar Björk (s) vari yrkas att riksdagen begär att regeringen utfärdar sådana tillämpningsbestämmelser att en övergång av lärare mellan folkhögskola och andra skolformer inte försvåras.

1983/84:1732 av Hans Petersson i Röstånga (fp) och Karin Ahrland (fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om en utredning angående Lunds universitet och dess organisation.

1983/84:1735 av Catarina Rönnung m. fl. (s) vari yrkas att riksdagen beslutar att hos regeringen anhålla om att skolöverstyrelsen (SÖ) och universitets- och högskoleämbetet (UHÄ), i tillägg till den 13 januari 1983 erhållet uppdrag, utreder möjligheten till återkommande skolpraktik för alla speciallärarutbildare.

1983/84:1741 av Ingrid Sundberg (m) vari yrkas att riksdagen anhåller att regeringen begränsar skyldigheten att använda tjänsteförslagsnämnd vid tillsättande av lektorsvikariat vid universitet och högskolor till sådana vikariat som är längre än ett år.

1983/84:1745 av Jörgen Ullenhag (fp) och Kenth Skårvik (fp) vari yrkas att riksdagen uttalar sig för en samnordisk Montessorilärarutbildning.

1983/84:2016 av Ulf Adelsohn m. fl. (m) vari — såvitt nu är i fråga — yrkas

33. att riksdagen hos regeringen begär en översyn av högskolans indelning i linjer och sektorer, liksom formerna för arbetet vid de mindre högskolorna i enlighet med vad som i motionen anförts,

1983/84:2290 av Lennart Brunander (c) och Kerstin Andersson (c) vari yrkas att riksdagen hos regeringen anhåller om regler som anger att genomgångna grundkurser A 1, B 1, C 1 samt fördjupningskurserna D 1, D 2 och D 3 tillsammans således 120 poäng skall utgöra förkunskapskrav och behörighet i ämnet textilkunskap.

1983/84:2301 av Siri Häggmark (m) och Gullan Lindblad (m) vari yrkas att riksdagen beslutar att utbildningen i klinisk cytologi skall förlängas till 40 poäng.

1983/84:2302 av Siri Häggmark (m) och Gullan Lindblad (m) vari yrkas
1. att riksdagen beslutar att utbildningen i påbyggnadslinjen förlängs till att omfatta 20 poäng,
2. att riksdagen beslutar att denna linje benämns påbyggnadslinjen inom blodgruppsserologi och immunologi.

1983/84:2317 av Birgitta Rydle (m) och Ann-Cathrine Haglund (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av en ettårig förlängning av idrottslärarutbildningen.

1983/84:2321 av Börje Stensson (fp) och Elver Jonsson (fp) vari — såvitt nu är i fråga — yrkas
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen sägs om lärarnas utbildning och fortbildning i alkohol-, narkotika- och tobaksfrågorna (ANT-frågorna).

1983/84:2326 av Lars Werner m. fl. (vpk) vari yrkas att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag om avskaffande av kårobligatoriet vid universitet och högskolor.

Motioner väckta med anledning av proposition 1983/84:52

1983/84:237 av Lars-Erik Lövdén (s) och Kurt Ove Johansson (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om angelägenheten av att högskoleorganisationen i Lund/Malmö görs till föremål för utredning.

1983/84:249 av Margit Gennser m. fl. (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i motionen om högskoleverksamheten i Lund/Malmö.

Utskottet

1. Utvärdering av högskolereformen, högskolans struktur m. m.

I tre motioner tas upp frågor som rör *utvärdering och översyn* av olika delar av högskolereformen år 1977.

I motion 1983/84:1001 (vpk) yrkande 1 tas först upp en mera speciell fråga, nämligen på vilket sätt högskolorna efterlever 2 § högskolelagen.

Denna paragraf lyder:

Utbildningen inom högskolan skall bygga på vetenskaplig grund.
Utbildningen skall anordnas så att de studerande förvärvar kunskaper och färdigheter samt utvecklar sin förmåga att kritiskt bedöma företeelser av skilda slag. Utbildningen skall främja att de studerande förbereder sig för skilda yrken eller vidareutvecklar sig inom yrken som de redan utövar. Inom utbildningen skall kunskaper och färdigheter som har vunnits inom arbets- och samhällslivet i övrigt tas till vara.
All utbildning skall främja de studerandes personliga utveckling.
Som ett allmänt mål för utbildningen gäller att den skall främja förståelsen för andra länder och för internationella förhållanden.

Motionärerna avser främst efterlevnaden av den del av paragrafen som handlar om utveckling av de studerandes förmåga att kritiskt bedöma företeelser av skilda slag. Högskolan måste enligt motionärerna få de resurser och ha den självständiga ställning gentemot de privata företagen som krävs för att dels kunna utveckla denna förmåga hos de studerande, dels kunna presentera olika alternativa teorier och synsätt. En undersökning av frågan bör göras.

Utskottet kommer i det följande att mera ingående redovisa hur innehållet i högskoleutbildningen bestäms genom utbildningsplaner fastställda av universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) samt lokala planer och kursplaner fastställda av linjenämnder vid högskolorna. Utskottet vill här endast erinra om att det finns en utbildningsplan för varje allmän utbildningslinje och för varje påbyggnadslinje. Alla sådana utbildningsplaner inleds numera med ett citat av 2 § högskolelagen. Utbildningsplanen skall vara till ledning för linjenämnderna när de utarbetar de mera detaljerade kursplanerna för linjen vid resp. högskola och för dem som undervisar på linjen. Utskottet anser för sin del att det mot denna bakgrund inte är befogat att begära en riksomfattande undersökning av om och hur 2 § högskolelagen efterlevs i vissa avseenden. Riksdagen bör därför avslå yrkande 1 i motion 1983/84:1001.

I motion 1983/84:1001 (vpk) yrkande 2 hemställs om en utvärdering av högskolereformerna och övriga politiska åtgärder på området. Utvärderingen bör enligt motionärerna omfatta frågor om tillgängligheten till högre studier, den sociala snedrekryteringen och demokratiseringen av högskolan. Vidare borde den ta upp de yrkesinriktade utbildningarnas relevans för yrkesutövarnas reella arbetsuppgifter i samhället. Motionärerna anser också att frågor om studiestöd, antagning och förändringar av antalet nybörjarplatser inom olika linjer och vid de skilda högskolorna bör tas med.

I motion 1983/84:2016 (m) yrkande 33 begärs en översyn av två speciella frågor. Den första avser högskolornas indelning i linjer och sektorer. Utgångspunkten för en översyn bör vara att de linjer som inte kan anses svara mot ett klart definierbart yrkesområde skall avskaffas. Vidare bör översynen utgå från att institutionerna och de ämnen de representerar bör

stärkas. Detta bör underlätta fördjupade studier i resp. ämne och förbättra den grundläggande högskoleutbildningens kontakt med forskningen. En filosofie kandidatexamen om minst 120 poäng med vissa krav på fördjupningsstudier och självständigt arbete bör införas. Den andra frågan som översynen bör omfatta är formerna för arbetet vid de mindre högskolorna. För att utbildningskvaliteten skall kunna upprätthållas är det väsentligt att tillgängliga resurser inte sprids ut på alltför många högskoleorter. För att ändå göra den högre utbildningen tillgänglig för så många som möjligt bör den nuvarande utbildningen vid mindre högskolor och även ny utbildning på nya orter organiseras som decentraliserad undervisning med lärare från högskolor med forskning. Motionärerna anför att den begärda översynen även skall avse nödvändiga förändringar av anslagssystemet.

I motion 1983/84:1691 (c) hemställs att riksdagen skall ge regeringen till känna behovet av att sanera den långtgående ämnessplittringen inom högskoleutbildningen och begränsa utbudet av korta kurser. Motionären avser både kurser inom utbildningslinjer och enstaka kurser främst inom fortbildningsverksamheten. I stället för att som nu läsa många olika och korta kurser bör de studerande få möjlighet att fördjupa sina kunskaper i färre och längre kurser. Detta skulle ge bättre förutsättningar för kommande yrkesverksamhet och förbättra rekryteringen till forskarstudier. Det skulle också medföra mindre administrativa kostnader (yrkande 1). Införandet av en akademisk grundexamen med särskild benämning t. ex. filosofie kandidatexamen skulle bidra till en sådan förändring (yrkande 2).

Utskottet vill med anledning av motionsyrkandena anföra följande.

Åren efter högskolereformen år 1977 genomförde UHÄ ett omfattande uppföljningsprogram som redovisats i serien UHÄ-rapport. Detta har följts av programmet Uppföljning och policystudier. UHÄ ansvarar även för ett mera långsiktigt projekt Forskning om högskolan, där forskningen utförs vid universitet och högskolor som uppdragsforskning. Detta program omfattar i stort fyra områden, nämligen högskolans roll i samhället, högskolan som organisation, forskningsfunktionen och utbildningsfunktionen. Resultaten av programmen används bl. a. i UHÄ:s reguljära arbete med att fortlöpande följa utvecklingen inom högskolan och föreslå de förändringar som bedöms nödvändiga. Utvärderings- och förändringsarbete sker fortlöpande även regionalt och lokalt vid de olika universiteten och högskolorna. I detta arbete deltar även de representanter för samhället utanför högskolan som finns i t. ex. UHÄ:s planeringsberedningar, i regionstyrelser och i högskolestyrelser. Ibland har också särskilda utredningskommittéer tillsatts av regeringen för avgränsade områden t. ex. tillträdesutredningen (U 1983:03). Som exempel på reformer och förändringar som successivt skett och sker kan nämnas den nya studieorganisationen för de medellånga vårdyrkesutbildningarna (prop. 1978/79:197, UbU 1979/80:7, rskr 1979/80:100), förnyelsen av den ekonomiska och administrativa utbildningen (prop. 1982/83:100, UbU 1982/83:25, rskr 1982/

83:340) samt införande av nya linjer såsom ett antal yrkestekniska linjer, fotografiinjen, konservatorslinjen m. fl. linjer. Förnyelsen av befintliga linjer sker kontinuerligt genom UHÄ:s arbete med utbildningsplanerna och linjenämndernas arbete med kursplanerna. Med denna korta redovisning och exemplifiering har utskottet velat visa att många frågor om reformering och revidering av högskoleutbildning numera kan få sin lösning på grundval av det arbete som sker inom högskoleorganisationen. Utskottet finner inte skäl att förorda en omfattande, övergripande utvärdering med de utgångspunkter som föreslås i motion 1983/84:1001, varför riksdagen bör avslå yrkande 2 i motionen.

Utskottet kan inte heller biträda yrkandet i motion 1983/84:2016 om en översyn av arbetet vid mindre högskolor då motionens riktlinjer för en sådan översyn innebär väsentliga avsteg från riksdagens tidigare beslut om högskoleorganisationens uppbyggnad.

I vad gäller motionens yrkande om en översyn av högskolans indelning i linjer och sektorer vill utskottet erinra om den fortlöpande revidering av utbildningslinjerna som pågår och som nyss redovisats. Utskottet förutsätter att detta arbete utgår bl. a. från arbetsmarknadens behov och att utbildningar som inte längre motsvarar det ursprungliga syftet antingen tas bort eller ersätts med andra linjer såsom skett inom t. ex. vårdsektorn och sektorn för utbildning för administrativa, ekonomiska och sociala yrken.

Frågan om behovet av fördjupningsstudier i den grundläggande högskoleutbildningen och möjligheterna att införa en särskild examensbenämning inom de förutvarande filosofiska fakulteterna behandlade utskottet senast i betänkande 1983/84:28 (s. 20—22). Vid riksmötet 1982/83 framhöll utskottet (UbU 1982/83:23 s. 12—13) bl. a. vikten av att man iakttar balans mellan längre kurser, som erbjuder möjligheter till fördjupning i ett ämne eller inom ett ämnesområde, och kortare kurser som bedöms nödvändiga på vissa linjer eller i samband med fortbildning. Utskottet hade erfarit att hithörande frågor uppmärksammas vid UHÄ:s arbete med revidering av samtliga utbildningsplaner.

Utskottet föreslår med hänvisning till det anförda att riksdagen avslår yrkande 33 i motion 1983/84:2016 om en översyn av linje- och sektorsindelningen samt av formerna för arbetet vid mindre högskolor. Vidare föreslår utskottet att riksdagen avslår yrkandena 1 och 2 i motion 1983/84:1691 om uttalanden om åtgärder mot ämnessplittring och om behovet av en akademisk grundexamen.

En *strukturplan för den samlade universitets- och högskoleutbildningen* bör enligt motion 1983/84:1242 (c) yrkande 1 utarbetas. När antalet ungdomar i högskoleåldern minskar måste eventuella neddragningar inom högskoleutbildningen ske planmässigt och frigjorda resurser användas på bästa sätt. I en sådan strukturplan bör centralisering av den högre utbildningen motverkas och de regionala högskolorna stärkas. I strukturplanen

bör också tas upp frågan om de mindre högskolornas forskningsanknytning bl. a. genom egen forskning med regional anknytning.

Utskottet anser i likhet med motionärerna att det behövs en planering på både lång och kort sikt inför de förändringar som blir nödvändiga inom högskolan när ungdomskullarna minskar och arbetsmarknaden förändras samtidigt som resurserna är begränsade. Principerna för en sådan planering har diskuterats bl. a. i UHÄ:s anslagsframställningar de två senaste åren. Frågor om högskolans struktur är aktuella både i arbetet med planeringen inför ett kommande budgetår och när man gör långtidsbedömningar. En sammanhållen bedömning görs varje år i anslagsframställningarna. I anslagsframställningen för budgetåret 1985/86 har UHÄ i vad gäller lärarutbildningen lagt fram ett förslag som har karaktären av strukturplan. Även på det regionala och det lokala planet görs ett omfattande arbete med att ta fram underlag för en mera långsiktig bedömning av högskoleutbildningens struktur, i detta fall utgående från de regionala och lokala behoven och förutsättningarna. Inriktningen av planeringsarbetet måste självfallet styras av de beslut som riksdag och regering successivt fattar.

Med det anförda föreslår utskottet att riksdagen avslår yrkande 1 i motion 1983/84:1242. Utskottet erinrar om att den mera speciella frågan om forskning vid mindre högskoleenheter behandlades i utskottets betänkande 1983/84:28 (s. 43–45).

2. Organisationen av universitetet i Lund

Vid högskolereformen år 1977 sammanfördes ett antal tidigare fristående högskolor med universitetet i Lund (prop. 1976/77:59, UbU 1976/77:20, rskr 1976/77:246). Inom UHÄ:s program för uppföljning av högskolereformen har en studie (UHÄ-rapport 1983:13) gjorts av högskoleindelningen. I rapporten föreslogs bl. a. att teknisk och matematisk-naturvetenskaplig fakultet samt den tekniska sektorn inom den grundläggande högskoleutbildningen skulle brytas ut ur universitetet i Lund och bilda en egen högskoleenhet och att även lärarutbildningen i Malmö skulle bli en fristående högskola. Under hösten 1983 lät universitetsstyrelsen i Lund göra en utredning av frågan om organisationen vid universitetet.

I fyra motioner, nämligen 1983/84:237 (s), 1983/84:249 (m), 1983/84:643 (m) och 1983/84:1732 (fp), begärs att en utredning skall göras av organisationen vid universitetet i Lund varvid särskilt nämns frågorna om en fristående teknisk högskola i Lund och en fristående lärarhögskola i Malmö. I motion 1983/84:412 (c) yrkas att regeringen skyndsamt skall undersöka möjligheterna att ge lärarhögskolan i Malmö en självständig ställning. I motion 1983/84:413 (c) yrkar samma motionärer motsvarande för en fristående teknisk högskola i Lund.

Våren 1984 fattade styrelsen för universitetet i Lund en rad beslut om den framtida organisationen av universitetet grundade på den utredning

styrelsen låtit göra. Besluten föregicks av ett omfattande remissarbete och byggde bl. a. på de förändringar av högskolestyrelsernas befogenheter som riksdagen beslöt om hösten 1983 (prop. 1983/84:52, UbU 1983/84:10, rskr 1983/84:114), vilka trädde i kraft den 1 juli 1984. Vid sammanträde den 23 augusti 1984 bekräftades universitetsstyrelsens tidigare beslut av den nya styrelse som tillträdde den 1 juli 1984. Besluten innebär att universitetet fortfarande skall vara sammanhållet men indelas i ett antal naturligt sammansatta områden med stor självständighet. Områdena, som är åtta till antalet, avser teknik och naturvetenskap, juridik, samhällsvetenskap, medicin, odontologi, humaniora och teologi, lärarutbildning samt musik- och teaterutbildning. Den nya organisationen håller nu på att genomföras.

UHÄ tar upp frågan om organisationen av universitetet i Lund i anslagsframställningen för budgetåret 1985/86. UHÄ skriver:

UHÄ har sett den stora bredden i verksamheten inom universitetet i Lund som en väsentlig tillgång då man söker förnya högskolans utbildning och forskning, och har vid flera tillfällen föreslagit att nya "tvärutbildningar" skulle förläggas till Lund med hänsyn till de särskilda förutsättningarna vid detta universitet. Vidare kan understrykas betydelsen av att man inom universitetet ytterligare utvecklar samverkan mellan olika verksamheter, bl. a. mellan lärarutbildningarna respektive den pedagogiska forskningen i Malmö och olika verksamheter i Lund.

Vidare har högskoleenheternas möjligheter att skapa en organisation som motsvarar de lokala förhållandena vidgats genom statsmakternas nyligen fattade beslut om vissa högskoleorganisatoriska frågor. Dessutom kan man peka på möjligheterna att lokalt skapa särskilda organ för kontakter och samverkan med omvärlden, vilket också skett i Lund.

Mot bakgrund av vad som framkommit vid utredningar och remissarbete inom universitetet i Lund samt vad som nyss anförts om möjligheterna att utveckla universitetets organisation och verksamhet finner UHÄ i likhet med universitetets styrelse att övervägande skäl talar för en oförändrad enhetsindelning av högskolan i Lund/Malmö-området.

Med hänvisning till att frågan om organisationen vid universitetet i Lund nyligen utretts både genom UHÄ:s och universitetets försorg och att dessa frågor nyss diskuterats och lett till de redovisade besluten i universitetsstyrelsen och ställningstagandet i UHÄ:s anslagsframställning är utskottet inte berett att nu föreslå en ny utredning och prövning av frågan. Utskottet avstyrker således motionerna 1983/84:237, 1983/84:249, 1983/84:412, 1983/84:413, 1983/84:643 och 1983/84:1732.

3. Övriga organisatoriska frågor

Riksdagen beslöt hösten 1983 om vissa förändringar i högskoleorganisationen (prop. 1983/84:52, UbU 1983/84:10, rskr 1983/84:114). Vid detta tillfälle anmälde föredragande statsrådet att *sammansättningen av* de *förvaltningsnämnder*, som högskolestyrelse kan tillsätta, skall vara densamma som högskolestyrelses sammansättning, dvs. företrädare för allmänna in-

tressen skall ingå och utgöra en tredjedel. Med anledning av ett motionsyrkande om att allmänrepresentanter inte borde ingå i förvaltningsnämnd uttalade utbildningsutskottet att det inte hade något att erinra mot vad som anförts i propositionen och avstyrkte motionen i denna del. Riksdagen biföll utskottets hemställan. Regeringen har sedermera ändrat högskoleförordningen i enlighet med uttalandet i proposition 1983/84:52 (SFS 1984:100). De ändrade bestämmelserna gäller fr. o. m. den 1 juli 1984.

I motion 1983/84:514 (fp), väckt under allmänna motionstiden 1984, yrkas att riksdagen skall ge regeringen till känna att den dittills gällande ordningen borde bibehållas, dvs. inga allmänrepresentanter bör ingå i förvaltningsnämnderna (yrkande 9).

Utskottet har inte funnit att något nytt har anförts som kan föranleda riksdagen att uttala sig för en återgång till den tidigare ordningen beträffande förvaltningsnämndernas sammansättning. Riksdagen bör därför avslå yrkande 9 i motion 1983/84:514.

Under allmänna motionstiden år 1984 väcktes en motion 1983/84:1741 (m), i vilken yrkas att skyldigheten att använda *tjänsteförslagsnämnd vid tillsättande av lektorsvikariat* vid universitet och högskolor skall begränsas till sådana vikariat som varar längre än ett år.

Enligt 15 § anställningsförordningen (1965:601) skall sådant vikariat på ordinarie, extra ordinarie och extra tjänst, som beräknas vara minst sex månader i följd med minst 40 procent på heltidstjänstgöring (långtidsvikariat), tillsättas i samma ordning som tjänsten. Tjänster som ordinarie eller extra ordinarie universitetslektor tillsätts enligt 19 kap. 15 § högskoleförordningen (1977:218) av UHÄ efter förslag av den tjänsteförslagsnämnd till vars verksamhetsområde tjänsten hör. Sedan den 1 juli 1984 behöver emellertid tjänsteförslagsnämnd inte användas vid tillsättning av vikariat på universitetslektorstjänster om vikariatet beräknas vara kortare än två år (SFS 1984:100 med införande av en ny 1 a § i högskoleförordningens 21 kap.). Genom denna förändring av högskoleförordningen har motionsyrkandet blivit tillgodosett, och motion 1983/84:1741 behöver därmed inte föranleda någon riksdagens åtgärd.

4. Avgifter

I två motioner tas upp frågan om avgifter inom högskolan.

Enligt motion 1983/84:1000 (vpk) skall riksdagen uttala sig mot högskoleavgifter (yrkande 1) och hemställa om förslag till sådan ändring av högskolelagen att det i den införs ett förbud mot högskoleavgifter (yrkande 2). Motionärerna anför att högskoleavgifter strider mot målet för utbildningspolitiken, nämligen att tillgången till utbildning inte skall vara beroende av de studerandes ekonomiska resurser. Avgifter medför ökad social snedrekrytering till högskolan och färre sökande till högskolestudier.

I den andra motionen, nämligen 1983/84:1242 (c) yrkande 11, hemställs att frågan om en viss begränsad avgiftsfinansiering av enstaka kurs i vissa fall skall prövas av UHÄ. Dessa fall skall avse sådana studerande som redan har en akademisk grundexamen och som läser en enstaka kurs för personlig förkovran utan direkt anknytning till yrkesverksamhet och när de inte kan visa att utbildningen fyller ett fortbildningsbehov. Avgiften skall vara jämförbar med den som tas ut för kvalificerade studiecirklar. Med ett sådant system vill motionärerna öppna en möjlighet att tillgodose efterfrågan på högskoleutbildning av detta slag, vilken annars skulle riskera att dras in eller minska till omfånget i besparingstider.

Utskottet erinrar om att högskolan i dag är avgiftsfri för den enskilde. Enligt utskottets mening bör den vara det även fortsättningsvis. Utskottet kan dock inte finna det påkallat att förorda en lagstiftning för att högskolan skall förbli avgiftsfri. Motion 1983/84:1000 bör därför inte föranleda någon riksdagens åtgärd. Mot bakgrund av det anförda föreslår utskottet att riksdagen avslår motion 1983/84:1242 yrkande 11 om utredning om vissa högskoleavgifter.

5. Antagning

Studieomdömena vid folkhögskolor bör enligt motion 1982/83:597 (vpk) avskaffas. Riksdagen bör därför hemställa hos regeringen om förslag i denna fråga. Motionärerna anser att omdömena och det normeringsinstrument som skall vägleda folkhögskolorna när de avger omdömen stympar innehållet i målet för folkhögskolan, nämligen att "främja en allmän medborgerlig utbildning".

Utskottet erinrar om att den som genomgått utbildning vid folkhögskola som motsvarar minst tvåårig linje i gymnasieskolan och som har kunskaper i svenska och engelska motsvarande minst två årskurser på någon linje i gymnasieskolan har allmän behörighet till högskoleutbildning. Dessa studerande förs till en egen kvotgrupp. Urvalet inom kvotgruppen bygger på studieomdömet från folkhögskola och i förekommande fall på arbetslivserfarenhet. Frågan om användningen av studieomdöme från folkhögskola som urvalsgrund behandlas i betänkandet Folkhögskolans studieomdömen (Ds U 1982:11). Detta betänkande har överlämnats till tillträdesutredningen (U 1983:03), vars arbete pågår och beräknas avslutas mot slutet av år 1985. Riksdagen bör mot denna bakgrund avslå motion 1982/83:597.

6. Kårobligatoriet

I motion 1983/84:2326 (vpk) hemställs att riksdagen skall begära förslag från regeringen om avskaffande av kårobligatoriet vid universitet och

högskolor. Obligatoriet strider enligt motionärerna mot varje människas rätt att själv avgöra vilka föreningar han eller hon vill vara med i. De obligatoriska avgifterna betalas dessutom för sådana ändamål som stat och kommun bekostar för andra kategorier i samhället.

Vid riksmötet 1982/83 beslutade riksdagen att behålla kårobligatoriet (prop. 1982/83:27, UbU 1982/83:9, rskr 1982/83:62). Utskottet anförde då följande:

Utskottet vill först erinra om att det i proposition 1978/79:100 förordades att det obligatoriska medlemskapet skulle behållas mot bakgrund av att någon bättre lösning inte stått att finna trots långvarigt utredningsarbete. I propositionen anfördes att om det obligatoriska medlemskapet skulle ersättas av ett frivilligt, skulle detta förutsätta antingen en avsevärt sänkt ambitionsnivå i fråga om både studerandefacklig och studiesocial service eller ett behov av betydande statliga bidrag för verksamheten. Riksdagen anslöt sig till vad som förordats i propositionen (UbU 1978/79:25, rskr 1978/79:244). Enligt utskottets mening har förutsättningarna i dessa avseenden inte förändrats. Utskottet finner därför ingen anledning att nu ha en annan uppfattning i frågan om ett obligatoriskt medlemskap än den riksdagen hade under riksmötet 1978/79.

Utskottet kan inte finna att förutsättningarna för att avskaffa kårobligatoriet ändrats i förhållande till vad som gällde år 1982. Riksdagen bör med hänvisning härtill avslå motion 1983/84:2326. Utskottet vill i sammanhanget erinra om att riksdagen vid riksmötet 1982/83 godkände att de studerande behåller ansvaret och huvudmannaskapet för hälsovården för högskolestuderande vid statliga högskoleenheter. Dessa högskoleenheter sluter avtal med studerandesammanslutningarna om hälsovården varvid sammanslutningarna genom avtalen blir berättigade till statsbidrag på vissa villkor (prop. 1982/83:129, SfU 1982/83:25, rskr 1982/83:386).

7. Utbildning för tekniska yrken

Riksdagen bör enligt motion 1983/84:463 (fp) uttala sig för att arkitekternas vidareutbildningsmöjligheter bör uppmärksammas. Motiveringen till yrkandet återfinns i motion 1983/84:462. Motionärerna anför där att samhället har ett grundläggande ansvar för vad som sker med vår byggnadskultur och att ett särskilt ansvar faller på dem som bygger och planerar. Därför bör arkitekter och andra yrkeskategorier, såsom samhällsplanerare och ingenjörer, ha en tillräcklig kompetens. Arkitektutbildningen i Sverige är kort jämförd med andra länders utbildning. Därför bör deras vidareutbildningsmöjligheter förbättras, t. ex. vid konsthögskolan eller vid en ny arkitektur- och designhögskola. Hur en sådan skola skall organiseras utvecklas inte närmare i motionen.

Som motionären påpekar finns redan en påbyggnadslinje om 40 poäng för arkitekter vid konsthögskolan i Stockholm. Där finns också utbildning i restaureringskonst om 20 poäng som hittills bekostats med medel från

anslaget Lokala och individuella linjer och enstaka kurser samt från byggnadsforskningsrådet. Vid tekniska högskolan i Stockholm (KTH) finns sedan den 1 juli i år den professur i miljö- och naturresursinformation vilken enligt UHÄ är en förutsättning för att en ny påbyggnadslinje om 40 poäng i samhällsplanering avsedd bl. a. för arkitekter skall kunna inrättas. Denna linje tas upp i UHÄ:s anslagsframställning för budgetåret 1985/86. UHÄ har tidigare låtit göra en omfattande utredning om arkitektutbildningen, både grund- och påbyggnadsutbildning. Denna har dock ännu inte resulterat i några ändringsförslag från UHÄ:s sida utöver den föreslagna påbyggnadslinjen vid KTH.

Frågan om vidareutbildning av arkitekter har uppmärksammats vid riksmötet 1983/84 av kulturutskottet i betänkandet 1983/84:7. Kulturutskottet har därvid anfört att utvecklingen inom byggande och bevarande av bebyggelse skapar behov av en vidgad kompetens hos dem som medverkar i ombyggnads- och renoveringsarbeten.

Mot bakgrund av UHÄ:s förslag om en ny påbyggnadslinje avsedd bl. a. för arkitekter och det utredningsarbete som UHÄ redan gjort om arkitektutbildningen anser utskottet att det inte nu behöver göras något uttalande från riksdagens sida att vidareutbildning för arkitekter bör uppmärksammas. Riksdagen bör därför avslå motion 1983/84:463.

8. Utbildning för vårdyrken

Riksdagen beslöt hösten 1979 om reformering av sjuksköterskeutbildningen (prop. 1978/79:197, UbU 1979/80:7, rskr 1979/80:100). Beslutet innebar att en ny allmän utbildningslinje inrättades den 1 juli 1982, nämligen hälso- och sjukvårdslinjen. Den har flera inriktningar. Inriktningen mot allmän hälso- och sjukvård har flest nybörjarplatser och ersätter den tidigare grundutbildningen för sjuksköterskor och vidareutbildningen i medicin och kirurgi samt i långtidssjukvård. Den nya linjens inriktning mot allmän hälso- och sjukvård kan byggas på med fyra påbyggnadslinjer nämligen anestesi- och intensivvård, hälso- och sjukvård för barn (barnsjuksköterska), obstetrisk och gynekologisk vård (barnmorska) resp. öppen hälso- och sjukvård (distriktssköterska).

I motion 1983/84:498 (m) redogör motionärerna för kvotgruppsindelningen vid *antagningen till* de nya *påbyggnadsutbildningarna för sjuksköterskor*. Kvotgruppsindelningen har konstruerats så att antalet antagna som redan har en påbyggnadsutbildning maximeras till 30 procent. Enligt motionärerna bör emellertid de som har den gamla grundutbildningen samt den äldre påbyggnadsutbildningen i medicin och kirurgi inte sammanföras med övriga påbyggnadsutbildade sjuksköterskor i den till högst 30 procent begränsade kvoten vid antagningen. De bör i stället föras till samma kvotgrupp som de som har den nya grundutbildningen på hälso- och sjukvårdslinjens inriktning mot allmän hälso- och sjukvård. Motionä-

rerna hemställer att riksdagen anhåller om åtgärder för att ändra antagningsbestämmelserna i enlighet härmed.

Utskottet erinrar om att antagningen av studerande till hälso- och sjukvårdslinjen och anslutande påbyggnadslinjer sker genom Landstingsförbundets antagningsnämnd i Jönköping och att bestämmelser om t. ex. kvotgruppsindelning fastställs av UHÄ. Utskottet har inhämtat att antagningsnämnden tillsatt en arbetsgrupp med representanter bl. a. för UHÄ, Svenska Hälso- och Sjukvårdens Tjänstemannaförbund samt de studerande för att utvärdera urvalsreglerna för påbyggnadslinjerna till hälso- och sjukvårdslinjen. Arbetsgruppen väntas avsluta sitt arbete under år 1984. I den mån arbetet resulterar i ändringsförslag från antagningsnämnden ankommer det på UHÄ att ta ställning till dessa och eventuellt fastställa nya regler. Med hänvisning till det anförda föreslår utskottet att riksdagen avslår motion 1983/84:498.

En förutsättningslös prövning av förutsättningarna för ett statligt *huvudmannaskap för vårdutbildning* inom högskolan begärs i motion 1983/84:651 (m). Motionärerna anser att de vårdyrkesutbildningar som fördes till högskolan i samband med högskolereformen år 1977 bör ha statligt huvudmannaskap för att garantera en likvärdig utbildning i hela riket.

Frågan om huvudmannaskapet för de landstingskommunala (motsv.) vårdyrkesutbildningarna behandlades av riksdagen vid riksmötet 1981/82 (prop. 1981/82:89, UbU 1981/82:20 s. 9—10, rskr 1981/82:248). Föredragande statsrådet tog fasta på huvudmannaskapskommitténs (SOU 1981:9) uppfattning att frågan om statligt eller landstingskommunalt huvudmannaskap för utbildningen inte spelar någon avgörande roll för möjligheterna att vidareutveckla och förbättra högskoleutbildningen enligt grunderna för högskolereformen. Därmed blev de ekonomiska konsekvenserna av avgörande betydelse. Av statsfinansiella skäl föreslogs i propositionen att utbildningarna även fortsättningsvis skulle ha landstingskommunalt (motsv.) huvudmannaskap. Utbildningsutskottet (UbU 1981/82:20 s. 9—10) uttalade att principiella skäl talade för ett statligt huvudmannaskap, men fann vid sina överväganden att statsfinansiella skäl talade mot förstatligande och att det utvecklings- och förändringsarbete avseende utbildningarna som påbörjats kunde förväntas få en positiv fortsättning även vid bibehållet landstingskommunalt huvudmannaskap.

Utskottet finner att förutsättningarna för ställningstagandet till huvudmannaskapsfrågan inte förändrats sedan den behandlades av riksdagen år 1982. Utskottet kan därför inte tillstyrka att en förnyad utredning görs. Riksdagen bör avslå motion 1983/84:651.

Enligt motion 1983/84:1245 (c) bör riksdagen ge regeringen till känna att omvårdnaden inom långtidssjukvården kan förbättras endast om det ges möjligheter till *vidareutbildning inom somatisk långtidssjukvård* för sjuksköterskor. Motionärerna redogör för forskningsresultat som visar att

kunskapsnivån hos personalen inom långtidssjukvården inte är tillfredsställande. De anser att en förbättrad kunskap hos personalen inte bara ger bättre vård av de gamla utan också en billigare vård. En ny påbyggnadsutbildning skulle enligt motionärernas mening även medföra att personalen stannar längre inom långtidssjukvården.

Frågan om utbildning av personal till långtidssjukvården behandlade utskottet hösten 1979 i samband med reformeringen av sjuksköterskeutbildningen (prop. 1978/79:197, UbU 1979/80:7 s. 18—19, rskr 1979/80:100). Utskottet delade då den oro som uttrycktes i en motion (1979/80:27) inför svårigheterna att rekrytera väl utbildad personal till långtidssjukvården. Dittills hade sjuksköterskor kunnat gå en särskild vidareutbildning i långtidssjukvård som emellertid inte rekryterat tillräckligt många studerande. Föredragande statsrådet förordade i proposition 1978/79:197 att den nya hälso- och sjukvårdslinjens allmänna inriktning skulle utformas så att de särskilda förhållandena inom långtidssjukvården uppmärksammas. Även utskottet ansåg att detta borde kunna skapa bättre förutsättningar för rekryteringen av personal till långtidssjukvården än en särskild påbyggnadslinje för långtidssjukvård. Utskottet erinrade också om möjligheten att erbjuda viss vidareutbildning i form av enstaka kurser.

Den nya studieorganisationen för sjuksköterskeutbildningen har ännu inte tillämpats tillräckligt länge för att det skall vara möjligt att utläsa några säkra tendenser vad beträffar dess effekter på personalrekryteringen till långtidssjukvården. Utskottet förutsätter självfallet att berörda myndigheter följer utvecklingen och att UHÄ i sitt reguljära utbildningsplanearbete m. m. uppmärksammar de behov av förändringar av utbildningarna som kan komma att behöva göras i framtiden. Utskottet anser således att riksdagen inte har underlag för att nu göra någon annan bedömning än den som uttrycktes i betänkandet 1979/80:7. Riksdagen bör därför avslå motion 1983/84:1245.

Vid reformeringen av de medellånga vårdyrkesutbildningarna år 1979 (prop. 1978/79:197, UbU 1979/80:7, rskr 1979/80:100) ersattes den dåvarande laboratorieassistentutbildningen med en ny allmän utbildningslinje, medicinska servicelinjen om 90 poäng. Till denna ansluter två påbyggnadslinjer, nämligen *klinisk cytologi* om 24 poäng och *blodgruppsserologi* om 6 poäng. Dessa båda påbyggnadsutbildningar förändrades inte till sitt innehåll vid reformen.

I motionerna 1983/84:2301 (m) och 1983/84:2302 (m) yrkande 1 hemställs att de båda påbyggnadslinjerna i klinisk cytologi resp. blodgruppsserologi skall förlängas till 40 resp. 20 poäng. Motionärerna hänvisar till att utvecklingen inom dessa områden förändrats mycket sedan utbildningarna inrättades, bl. a. har helt nya sjukvårdsområden tillkommit. I motion 1983/84:2302 yrkande 2 hemställs också om namnändring av den senare linjen.

Utskottet har inte underlag för att kunna bedöma om de båda påbyggnadslinjerna klinisk cytologi resp. blodgruppsserologi bör förlängas på det sätt som begärs i motionerna. Utskottet har emellertid inhämtat att UHÄ påbörjat en översyn av båda linjerna och även av grundutbildningen för dem, den medicinska servicelinjen. Utskottet förutsätter att UHÄ föreslår de förändringar av linjerna som kan föranledas av översynsarbetet. Med hänvisning härtill föreslår utskottet att riksdagen avslår motionerna 1983/84:2301 och 1983/84:2302.

9. Utbildning för undervisningsyrken

Enligt motion 1983/84:994 (m) är *lärarutbildningen i svenska* otillräcklig. Läroplanen i svenska för de treåriga gymnasielinjerna innehåller tämligen omfattande studier av t. ex. den äldre litteraturen och dess historia, men med en utbildningsbakgrund av 8 poäng — åtta veckors studier i detta moment — är enligt motionärerna de nyutbildade svensklärarna inte tillräckligt kvalificerade att undervisa i detta och andra litterära moment. Lärarna i svenska skall dels föra vidare till sina elever det kulturarv som litteraturen utgör, dels använda sig av fria arbetsformer med temastudier och projekt. De måste kunna stå fria gentemot läroböckerna och kunna komplettera dem. För att råda bot på nuvarande brister är det nödvändigt att svensklärarutbildningen förlängs med ytterligare en termin. Förstärkningen är en reform som bör balanseras mot dimensioneringen, dvs. färre utbildade lärare men med bättre kunskaper. De lärare som avslutat sina studier i svenska om 60 poäng bör erbjudas påbyggnadskurser inom ramen för de reguljära fortbildningsprogrammen.

Utskottet vill först erinra om att frågan om den framtida utbildningen av lärare för grundskolan f. n. bereds inom regeringskansliet. Vad gäller utbildningen av lärare i svenska för gymnasieskolan vill utskottet anföra följande.

UHÄ har efter ett särskilt utredningsarbete i skrivelse till regeringen den 25 juni 1976 föreslagit att utbildningen av svensklärare skall omfatta 80 poäng. Skrivelsen överlämnades till 1974 års lärarutbildningsutredning, som i sitt slutbetänkande år 1978 föreslog en till 180 poäng förlängd gymnasielärarutbildning bl. a. med hänvisning till behovet av en längre svensklärarutbildning.

Utskottet, som inte vill utesluta att man i ett större sammanhang kan komma att behöva göra en översyn av utbildningstidens längd för gymnasielärarutbildningen i svenska, utgår från att den ansvariga utbildningsmyndigheten noga följer utvecklingen. Utskottet är inte nu berett att förorda åtgärder, varför motion 1983/84:994 avstyrks.

I motion 1983/84:1745 (fp) anförs att det är en nackdel att svenska låg- och mellanstadielärare som vill vidareutbilda sig i *montessoripedagogik*

inte kan göra detta utan att resa till England eller Italien för ett år. Enligt motionärerna finns ett intresse för en sådan utbildning inte bara i Sverige utan också i övriga nordiska länder. Ett anordnande av utbildningen på nordisk bas skulle kunna ge fördelar beträffande både kontinuiteten i utbildningen och de ekonomiska åtagandena. Motionärerna önskar att riksdagen uttalar sig för en sådan samnordisk utbildning.

Utskottet vill peka på att Nordiska rådet med anledning av ett medlemsförslag tidigare i år rekommenderat Nordiska ministerrådet att undersöka behovet av fortbildning och vidareutbildning av lärare i montessoripedagogik (rekommendation nr 23/1984).

De flesta montessorilärare i dag har skaffat sig sin montessoriutbildning utomlands, och denna utbildning har inte varit kompetens- eller behörighetsgivande för tjänster inom vanlig kommunal barnomsorg eller inom skolväsendet. Det är därför vanligt att personer med en montessoriutbildning senare söker svensk lärarutbildning för att uppnå sådan kompetens resp. behörighet. Det omvända förhållandet, dvs. att personer med svensk lärarutbildning senare kompletterar den med en montessoriutbildning, förekommer också.

Under senare år har det funnits önskemål om möjlighet till viss montessoriutbildning i Sverige. I Göteborgs högskoleregion reserverade man budgetåret 1978/79 medel för enstaka kurs i montessoripedagogik. Av olika skäl, bl. a. brist på kompetenta lärare, kom denna utbildning inte till stånd. Göteborgs universitet har i sin anslagsframställning för budgetåret 1985/86 begärt att få starta montessoriutbildning. Vid högskolan för lärarutbildning i Stockholm anordnades hösten 1983 en enstaka kurs om 20 poäng för förskollärare, lågstadielärare och mellanstadielärare. Enligt uppgift från högskolan var intresset för kursen synnerligen stort. Avsikten är att genomföra ytterligare en kurs om medel ställs till förfogande.

UHÄ har i yttrande över nyssnämnda medlemsförslag inom Nordiska rådet anfört bl. a. följande:

Enligt UHÄ:s uppfattning är det möjligt att anordna montessoriutbildning för lärare även i fortsättningen. I den händelse det ligger i statsmakternas intresse att sådan utbildning bör få en viss garanterad omfattning och dimensionering eller lokalisering bör en sådan utbildning anordnas som en påbyggnadsutbildning på det vanliga sektorsanslaget (anslaget E 7 budgetåret 1983/84). I annat fall får detta fortbildningsbehov vägas mot andra behov vid den regionala fördelningen av medel för enstaka kurser (anslaget E 9 budgetåret 1983/84). Det är också möjligt att i viss utsträckning finansiera en kompletterande utbildning ur medlen för personalutbildning för skolväsendets personal (E 7:11).

Om man i övriga nordiska länder har intresse av att sända studerande till denna typ av kurser så bör detta inte möta några hinder. Redan idag finns sådana möjligheter t. ex. inom speciallärarlinjen i Sverige.

På motsvarande sätt bör givetvis montessoriutbildning i form av påbyggnadsutbildning i andra nordiska länder stå öppen för svenska deltagare.

Utskottet, som hänvisar till dels de initiativ som högskolan för lärarutbildning i Stockholm och universitetet i Göteborg tagit, dels UHÄ:s yttrande i ärendet i vad gäller kursdeltagare från annat nordiskt land, anser att riksdagen — i avvaktan på aviserade undersökningar om fortbildnings- och vidareutbildningsbehovet — bör avslå motion 1983/84:1745.

I motion 1983/84:2317 (m) framhålls nödvändigheten av att förlänga den tvååriga *idrottslärarutbildningen* med ett år. Motionärerna önskar att riksdagen gör ett uttalande i frågan.

Utskottet konstaterar att UHÄ i sin senaste anslagsframställning aktualiserat en sådan förändring för studerande som påbörjar sin utbildning läsåret 1986/87. Med hänvisning till det beredningsarbete som pågår inom UHÄ föreslår utskottet att riksdagen avslår motion 1983/84:2317.

Enligt motion 1983/84:1735 (s) är det önskvärt med *skoltjänstgöring för speciallärarutbildare* viss del av läsåret. Genom en sådan anordning skulle lärarutbildarnas skolerfarenhet hållas aktuell. Dessutom skulle personalen inom berörda skolor yrkesmässigt berikas genom att på arbetsplatsen få del av speciallärarutbildarnas kunskaper. Motionärerna menar att UHÄ och SÖ bör undersöka möjligheterna till en sådan anordning när de fullgör regeringsuppdraget att utreda den framtida utbildningen av lärare för elever som behöver särskilt stöd.

UHÄ, som den 18 september 1984 överlämnat sina förslag med anledning av utredningsuppdraget, har i sin redovisning av uppdraget inte kommit in på den i motionen aktualiserade frågan. Utskottet finner inte skäl föreligga att nu hos regeringen begära att UHÄ får ett särskilt uppdrag i enlighet med önskemålet i motionen. Utskottet, som har den allmänna uppfattningen att det är värdefullt att lärarutbildare har kontakt med skolan, anser att motion 1983/84:1735 bör avslås i avvaktan på resultatet av det fortsatta beredningsarbetet inom regeringskansliet.

I motion 1983/84:1715 (c, s) begärs att regeringen utfärdar sådana tillämpningsbestämmelser att lärare vid folkhögskola utan SÖ:s prövning skall få *behörighet till tjänst som lärare i grundskolan och gymnasieskolan.*

Enligt skolförordningen krävs för behörighet till tjänst som lärare i grundskolan och gymnasieskolan godkänd genomgång av ämneslärarlinje.

Utbildningen av folkhögskollärare utgjorde före den 1 juli 1977 en gren av ämneslärarlinjen. Utbildningen gav behörighet för tjänst vid såväl folkhögskola som grundskola och gymnasieskola under förutsättning att den studerandes ämneskombination överensstämde med skolförordningens bestämmelser och den studerande genomgick metodikutbildning i ämnena. Den studerande skulle förlägga viss del av sina auskultationer till skolväsendet. Den 1 juli 1977 blev den gren av ämneslärarlinjen, som syftade till utbildning av i första hand lärare för folkhögskolan, en egen

linje, nämligen folkhögskollärarlinjen. Därvid inriktades utbildningen ytterligare mot utbildning av lärare för folkhögskolans behov.

Numera gäller, efter viss övergångstid räknat från högskolereformens start, att den som genomgått folkhögskollärarlinjen inte automatiskt är behörig till tjänst som lärare vid grundskolan eller gymnasieskolan. Sådan behörighet kan dock erhållas efter SÖ:s prövning. Därvid förutsätts att läraren, utöver ämnesteoretisk och metodisk utbildning i de aktuella ämnena, kan redovisa några terminers tjänstgöring i grundskolan eller gymnasieskolan. Omvänt gäller i behörighetshänseende att den som genomgått någon av ämneslärarlinjerna inom den nya högskolan inte automatiskt är behörig till tjänst som lärare vid folkhögskola.

Utskottet finner inte anledning att föreslå riksdagen att begära att regeringen skall göra ändring i gällande bestämmelser i skolförordningen, varför motion 1983/84:1715 avstyrks.

I motion 1983/84:815 (s) föreslås att de graderade *betygen i ämnesteori i lärarutbildningen* avskaffas.

Ett beredningsarbete pågår f. n. inom regeringskansliet beträffande ett antal lärarutbildningsfrågor, däribland även betygsfrågan. Med hänvisning till detta arbete föreslår utskottet att riksdagen avslår motion 1983/84:815.

Enligt motion 1983/84:1247 (s) anordnar högskolan för lärarutbildning i Stockholm en utbildning för icke behöriga mellanstadielärare. Det skulle, menar motionären, vara önskvärt att de *lärartjänster i skolväsendet* som de studerande behöver *för praktiktjänstgöring* säkerställdes under den tid som utbildningen pågår.

Utskottet har i ärendet inhämtat följande

Den aktuella utbildningen gäller enstaka kurser för obehöriga mellanstadielärare som tjänstgjort minst fyra terminer. Avsikten är att dessa studerande skall kunna gå flera enstaka kurser och på sikt nå en fullständig behörighet. Det är en fördel om lärarna samtidigt innehar tjänst som lärare men det är inte nödvändigt. Innehav av tjänst (vikariat) är dock nödvändigt för den variant av lågstadielärarlinjen, där praktik i egen tjänst utgör en del av utbildningen. I det senare fallet krävs att vederbörande tjänstgjort minst sju terminer för att antas till utbildning.

Av budgetpropositionen för innevarande budgetår framgår att utbildningsinsatserna för obehöriga låg- och mellanstadielärare skall vara avslutade med utgången av budgetåret 1985/86. Mot bakgrund härav och den omständigheten att det beträffande den utbildning som motionären tar upp inte är nödvändigt att den studerande innehar tjänst (vikariat) under studietiden föreslår utskottet att riksdagen avslår motion 1983/84:1247.

Textillärarlinjen omfattar utbildning om 80 poäng i textilslöjd m. m. och praktisk-pedagogisk utbildning om 40 poäng, sammanlagt 120 poäng (ett-

ämnesutbildning). Samtidigt bedrivs försöksverksamhet med en särskild inriktning av textillärarlinjen om 160 poäng bestående av utbildning i dels textilslöjd m. m., dels ett annat ämne, nämligen engelska eller matematik (tvåämnesutbildning).

UHÄ har i skrivelse den 5 februari 1981 hos regeringen hemställt bl. a., att för textillärarlinjen sådana förkunskapskrav får föreskrivas som omfattar ämnen och kurser från mer än en gymnasieskollinje samt att samma särskilda förkunskapskrav i textilslöjd som för ettämnesutbildningen skall gälla för försöksutbildningen i textilslöjd och annat ämne. Regeringen avslog den 22 december 1981 framställningen.

När det gäller tillträde till ettämnesutbildningen krävs sedan läsåret 1984/85 förutom allmän behörighet särskilda förkunskaper i slöjd och bild samt historia och naturkunskap motsvarande lägst två årskurser på social linje. Före den 1 juli 1984 var för ettämnesutbildningen genomgången grundskola allmänt behörighetsvillkor, och som särskilt förkunskapskrav gällde terminskurs i sömnad och terminskurs i vävning. När det gäller tillträde till den pågående försöksverksamheten med tvåämnesutbildning krävs sedan läsåret 1978/79 förutom allmän behörighet särskilda förkunskaper i slöjd och bild motsvarande lägst två årskurser på social linje. De särskilda förkunskapskraven i det andra ämnet, engelska eller matematik, skall självfallet också vara uppfyllda.

Enligt motionerna 1983/84:497 (c), 1983/84:1251 (m) och 1983/84:1713 (c) bör utöver allmän behörighet för tillträde till textillärarlinjen som särskilt behörighetskrav gälla bl. a. terminskurs i sömnad och terminskurs i vävning. UHÄ bör därför för textillärarlinjen erhålla regeringens tillstånd att få föreskriva sådana förkunskapskrav som omfattar ämnen och kurser från mer än en studieväg i gymnasieskolan. Vidare bör färdighetsträning i de textila teknikerna genom terminskurser ges i gymnasieskolan i ungefär samma omfattning som tidigare. Härigenom främjas det textila kunnandet i landet. I motion 1983/84:2290 (c) begärs slutligen, om inte terminskurser i sömnad och vävning skall utgöra särskilt förkunskapskrav, att behörighetsbestämmelserna för tjänst i gymnasieskolan som lärare i textilkunskap skall kompletteras med krav på genomgång av ytterligare påbyggnadsutbildning på det textila området för att undervisningen i gymnasieskolan inte skall försämras jämfört med nuläget.

Utskottet vill först erinra om att det finns en arbetsfördelning mellan riksdag, regering och förvaltningsmyndighet när det gäller att fastställa behörighetsvillkor för tillträde till högskoleutbildning. Riksdagen tar för sin del ställning till vissa allmänna riktlinjer om behörighetsvillkor. Det är däremot inte en uppgift för riksdagen att fastställa de särskilda förkunskapskraven för varje enskild utbildning inom högskolan. Enligt tidigare beslut av riksdagen ankommer detta på UHÄ. Därvid gäller dock att förkunskapskraven skall kunna uppfyllas på en och samma studieväg i gymnasieskolan, om ej regeringen föreskriver annat (prop. 1975:9, UbU

1975:17, rskr 1975:179; jfr även prop. 1972:84, UbU 1972:31, rskr 1972:240).

Enligt utskottets mening bör riksdagen beträffande särskilda förkunskapskrav för textillärarutbildning inte frångå den arbetsfördelning som gäller för riksdag, regering och förvaltningsmyndighet. Utskottet avstår på denna grund från att behandla den i motionerna aktualiserade frågan.

Med hänvisning till det anförda föreslår utskottet att riksdagen avslår motionerna 1983/84:497, 1983/84:1251, 1983/84:1713 och 1983/84:2290.

I sammanhanget vill utskottet beträffande terminskurserna i sömnad resp. vävning inom gymnasieskolan tillägga att dessa kurser har stor betydelse för utvecklingen av landets hemslöjd och vården av det textila kulturarvet. Det är därför angeläget att de fortsättningsvis anordnas.

10. Utbildningsplanefrågor m. m.

Varje år väcks motioner med synpunkter på innehållet i olika högskoleutbildningar och med önskemål om ändringar i olika detaljer i dessa utbildningar. Vid riksmötet 1982/83 redovisade utskottet fördelningen av ansvaret för innehållet i utbildningslinjer inom högskolan på följande sätt.

Sedan den 1 juli 1977 bedrivs grundläggande högskoleutbildning på linjer och på enstaka kurser. Linjerna är allmänna, lokala eller individuella utbildningslinjer samt påbyggnadslinjer som bygger på allmänna utbildningslinjer. De allmänna utbildningslinjerna skall utformas så att de förbereder för verksamhet inom visst yrkesområde eller viss sektor av arbetslivet. De tillhör liksom påbyggnadslinjerna någon av sektorerna för utbildning för tekniska yrken, utbildning för administrativa, ekonomiska och sociala yrken, utbildning för vårdyrken, utbildning för undervisningsyrken samt utbildning för kultur- och informationsyrken.

Riksdagen bemyndigar regeringen att inrätta allmänna utbildningslinjer och påbyggnadslinjer. Då anges också resp. linjes namn och längd uttryckt i poäng samt riktlinjer för utbildningen. Riksdagen bemyndigar också regeringen att besluta om att ändra linjes namn och längd samt om att linje skall upphöra. Förteckningar över allmänna utbildningslinjer och påbyggnadslinjer upptas i bilagor till högskoleförordningen (1977:263).

För allmän utbildningslinje resp. påbyggnadslinje skall det finnas en *utbildningsplan*. Denna fastställs av universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) för linje vid högskoleenhet under UHÄ:s tillsyn (för linje vid Sveriges lantbruksuniversitet av dess styrelse).

I utbildningsplan för allmän utbildningslinje eller påbyggnadslinje redovisas regeringens och riksdagens beslut om inrättande av linjen, syftet med linjen samt det huvudsakliga innehållet i linjen och den huvudsakliga uppläggningen av den. Vidare anges behörighetsvillkor för antagning samt de betyg som skall användas.

För allmän utbildningslinje och påbyggnadslinje skall vid varje läroanstalt som anordnar linjen finnas en *lokal plan* för linjen i vilken anges kurser och utbildningsmoment i linjen samt de föreskrifter som kan behövas. Lokal plan fastställs av berörd linjenämnd efter samråd med berörda institutioner eller andra arbetsenheter.

Slutligen skall det finnas *kursplan* för kurs som ingår i allmän utbildningslinje eller påbyggnadslinje. Även kursplan fastställs av linjenämnden efter förslag från institutionerna (motsv.). I kursplan skall anges kursens benämning och poängtal, syftet med kursen och det huvudsakliga innehållet i den. Vidare skall anges den huvudsakliga karaktären av den undervisning och de läromedel som kan, bör eller skall förekomma i kursen. Där skall också anges villkor för tillträde till kursen, formerna för kunskapsprövning samt de övriga föreskrifter som kan behövas.

Under allmänna motionstiden 1983/84 väcktes åter motioner som rör *utbildningsplaner, lokala planer och kursplaner* för högskoleutbildningar av skilda slag. En översyn av musikämnets ställning inom lärarutbildningen yrkas i motion 1983/84:544 (m) yrkande 2 (jfr UbU 1982/83:6 s. 16—17). I motion 1983/84:546 (c) yrkas att SÖ skall få i uppdrag att undersöka möjligheten att öka religionskunskapen inom klasslärarutbildningen samt se över innehåll och metodik i ämnet (jfr UbU 1982/83:6 s. 17). Utbildning i personlig ekonomi bör enligt motion 1983/84:802 (fp) införas i utbildningen inom den sociala linjen. I motion 1983/84:1071 (vpk) yrkande 2 (jfr UbU 1982/83:6 s. 10 och 1982/83:26 s. 6) yrkas att en arbetsmedicinsk grundkurs om minst sex veckor skall införas i läkarutbildningen och att 3—6 månaders studier i arbetsmiljölära skall införas i civilingenjörsutbildningen. Jämställdhet bör ingå i planerna för utbildning i företagsekonomi och nationalekonomi enligt motion 1983/84:1104 (fp) yrkande a (jfr UbU 1982/83:6 s. 20—21). I motion 1983/84:2321 (fp) yrkande 2 (jfr UbU 1982/83:27 s. 14—15) slutligen hemställs att riksdagen skall ge regeringen till känna att alkohol-, narkotika- och tobaksfrågor (ANT-frågor) bör få en ingående behandling i utbildningen av lärare för grundskolan och gymnasieskolan samt att det är av stor vikt att fortbildningsavdelningarna ger erforderligt utrymme för ett varierat utbud av kurser i ANT-frågor.

Utan att ta ställning vare sig för eller emot de enskilda förslag som aktualiserats i dessa motioner föreslår utskottet att riksdagen avslår dem med hänvisning till vad som redovisats om ordningen för fastställande av utbildningsplaner, lokala planer och kursplaner inom högskolan.

I motion 1983/84:998 (s) yrkas att UHÄ skall få i uppdrag att utreda frågan om *högskolestudier på kvällstid*. Med möjlighet till kvällsstudier och en långsammare studietakt skulle rekryteringen till högskolan förbättras. Dessutom skulle lokaler och utrustning utnyttjas bättre. Motionären tar i sammanhanget upp den år 1982 (prop. 1981/82:100, bil. 12 s. 455) nedlagda kvällsskolan vid konstfackskolan i Stockholm som ett exempel på kvällsstudier.

Utskottet vill först erinra om att grundläggande högskoleutbildning enligt högskoleförordningen så långt det är möjligt skall anordnas så att studerande som så önskar kan bedriva studier på deltid (2 kap. 3 §). Vidare skall hänsyn tas till de studerandes förutsättningar. Därvid skall särskilt beaktas vad som fordras till följd av skillnader mellan olika studerande i

fråga om kunskaper, erfarenheter och studievana (2 kap. 2 §). Enligt utskottets mening bör frågor som direkt rör utbildningens förläggning i tid och rum avgöras lokalt utifrån befintliga förutsättningar och önskemål. Utskottet anser inte att UHÄ behöver göra någon utredning om frågan om högskolestudier på kvällstid. Riksdagen bör avslå motion 1983/84:998.

I motion 1983/84:410 (c) erinras om att utbildningsutskottet år 1983 (UbU 1982/83:23) behandlade en motion om möjligheten att avstå från att delta i djurförsök inom högskoleutbildningen. Utskottet redovisade då att det framgår av planerna för en högskoleutbildning om det ingår djurförsök i undervisningen och att de studerande kan ansöka om befrielse hos linjenämnd. Utskottet förutsatte att de studerande informerades om denna möjlighet att söka dispens. I den nu aktuella motionen yrkas (yrkande 1) att riksdagen skall hemställa om åtgärder för att de studerande skall få tillräcklig *information om möjligheten att söka dispens från djurförsök*. Motionärerna hävdar att det på många håll finns brister i informationen.

Frågan om möjligheten att söka dispens från djurförsök uppmärksammas på flera olika sätt vid berörda utbildningar. Enligt vad utskottet inhämtat ges denna information ofta vid den första introducerande föreläsningen på t. ex. biologlinjen. I vissa fall lämnas också skriftlig information. Vid t. ex. universitetet i Göteborg har styrelsen för universitetet den 18 maj i år beslutat att ålägga berörda linjenämnder, prefekter, kursansvariga och lärare att lämna den information om dispensmöjligheterna som utskottet tagit upp i sitt tidigare betänkande. Styrelsen har också framställt ett önskemål att direkt plågsamma djurförsök i undervisningssyfte tas bort om sådana bedöms förekomma. Styrelsen uttalade samtidigt ett önskemål, som tidigare ställts till linjenämnden för läkarlinjen, att övriga berörda linjenämnder diskuterar möjligheterna att anordna alternativa utbildningsmoment. Alternativa utbildningsmoment förekommer t. ex. vid universitetet i Uppsala. Vid universitetet i Stockholm finns alternativa studievägar inom biologlinjen.

Dessa exempel visar att betydande ansträngningar gjorts på många håll för att informera de studerande om möjligheten att söka dispens och även erbjuda alternativ. Utskottet förutsätter att UHÄ och de lokala högskolemyndigheterna följer frågan och ser till att de brister som fortfarande kan finnas beträffande informationen till de studerande avhjälps.

Utskottet anser därför att motion 1983/84:410 inte behöver föranleda något uttalande av riksdagen, varför den bör avslås.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *viss undersökning av efterlevnaden av högskolelagen* att riksdagen avslår motion 1983/84:1001 yrkande 1,

2. beträffande *en utvärdering av högskolereformerna m. m.*
   att riksdagen avslår motion 1983/84:1001 yrkande 2,
3. beträffande *översyn av högskolans indelning i linjer och sektorer samt av formerna för arbetet vid mindre högskoleenheter*
   att riksdagen avslår motion 1983/84:2016 yrkande 33,
4. beträffande *uttalanden om ämnessplittringen inom högskolan och behovet av en akademisk grundexamen*
   att riksdagen avslår motion 1983/84:1691,
5. beträffande *en strukturplan för den samlade universitets- och högskoleutbildningen*
   att riksdagen avslår motion 1983/84:1242 yrkande 1,
6. beträffande *utredning om organisationen vid universitetet i Lund*
   att riksdagen avslår motionerna 1983/84:237, 1983/84:249, 1983/84:412, 1983/84:413, 1983/84:643 och 1983/84:1732,
7. beträffande *förvaltningsnämndernas sammansättning*
   att riksdagen avslår motion 1983/84:514 yrkande 9,
8. beträffande *förfarandet vid tillsättandet av vikariat på universitetslektorstjänster i vissa fall*
   att riksdagen avslår motion 1983/84:1741,
9. beträffande *högskoleavgifter*
   att riksdagen avslår motionerna 1983/84:1000 och 1983/84:1242 yrkande 11,
10. beträffande *avskaffande av studieomdömena i folkhögskolan*
    att riksdagen avslår motion 1982/83:597,
11. beträffande *avskaffande av kårobligatoriet*
    att riksdagen avslår motion 1983/84:2326,
12. beträffande *uttalande om att arkitekternas vidareutbildningsmöjligheter bör uppmärksammas*
    att riksdagen avslår motion 1983/84:463,
13. beträffande *vissa antagningsbestämmelser för påbyggnadslinjer till hälso- och sjukvårdslinjen*
    att riksdagen avslår motion 1983/84:498,
14. beträffande *utredning om huvudmannaskapet för vårdyrkesutbildning inom högskolan*
    att riksdagen avslår motion 1983/84:651,
15. beträffande *påbyggnadsutbildning inom somatisk långtidssjukvård*
    att riksdagen avslår motion 1983/84:1245,
16. beträffande *förlängning av påbyggnadslinjerna klinisk cytologi resp. blodgruppsserologi*
    att riksdagen avslår motionerna 1983/84:2301 och 1983/84:2302,
17. beträffande *lärarutbildning i svenska om 80 poäng*
    att riksdagen avslår motion 1983/84:994,

18. beträffande *samnordisk påbyggnadsutbildning i montessoripedagogik*
    att riksdagen avslår motion 1983/84:1745,
19. beträffande *idrottslärarutbildning om 120 poäng*
    att riksdagen avslår motion 1983/84:2317,
20. beträffande *skoltjänstgöring för speciallärarutbildare*
    att riksdagen avslår motion 1983/84:1735,
21. beträffande *behörighet till tjänst som lärare i grundskolan och gymnasieskolan*
    att riksdagen avslår motion 1983/84:1715,
22. beträffande *betyg i ämnesteori i lärarutbildningen*
    att riksdagen avslår motion 1983/84:815,
23. beträffande *lärartjänster i skolväsendet för praktiktjänstgöring*
    att riksdagen avslår motion 1983/84:1247,
24. beträffande *textillärarutbildning*
    att riksdagen avslår motionerna 1983/84:497, 1983/84:1251, 1983/84:1713 och 1983/84:2290,
25. beträffande *musikämnets ställning inom klasslärarutbildningen*
    att riksdagen avslår motion 1983/84:544 yrkande 2,
26. beträffande *religionskunskapen inom klasslärarutbildningen*
    att riksdagen avslår motion 1983/84:546,
27. beträffande *utbildning i personlig ekonomi inom sociala linjen*
    att riksdagen avslår motion 1983/84:802,
28. beträffande *arbetsmedicin inom läkarutbildningen m. m.*
    att riksdagen avslår motion 1983/84:1071 yrkande 2,
29. beträffande *undervisning om jämställdhet inom ämnena nationalekonomi och företagsekonomi*
    att riksdagen avslår motion 1983/84:1104 yrkande a,
30. beträffande *alkohol-, narkotika- och tobaksfrågor (ANT-frågor) inom lärarutbildningen m. m.*
    att riksdagen avslår motion 1983/84:2321 yrkande 2,
31. beträffande *kvällsstudier inom högskolan*
    att riksdagen avslår motion 1983/84:998,
32. beträffande *åtgärder för att informera högskolestuderande om möjligheten att söka dispens från djurförsök*
    att riksdagen avslår motion 1983/84:410.

Stockholm den 8 november 1984

På utbildningsutskottets vägnar
GEORG ANDERSSON

Närvarande vid ärendets slutbehandling: Georg Andersson (s), Kerstin Göthberg (c), Per Unckel (m), Lars Gustafsson (s), Rune Rydén (m), Helge

Hagberg (s), Birgitta Rydle (m), Pär Granstedt (c), Iris Mårtensson (s), Lars Svensson (s), Göran Allmér (m), Jörgen Ullenhag (fp), Björn Samuelson (vpk), Ingvar Johnsson (s) och Barbro Nilsson i Örnsköldsvik (s).

Reservationer

1. Viss undersökning av efterlevnaden av högskolelagen (mom. 1)

Björn Samuelson (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 6 börjar "Utskottet kommer" och slutar "motion 1983/84:1001" bort ha följande lydelse:

En kritisk inställning hos lärarna och de studerande till de etablerade teorierna och kunskap om alternativa teorier är en förutsättning för förnyelse inom högskolan. Då kan också sådana perspektiv som i dag inte nog uppmärksammas inom högskolan, såsom att se problem ur de arbetandes synvinkel, tillmätas större vikt. För att högskolan skall kunna fullgöra sin skyldighet att ge de studerande den kritiska förmåga, som det talas om i 2 § högskolelagen, måste högskolan ha en självständig ställning gentemot de dominerande maktgrupperna i samhället, både de privata företagen och statsapparaten. Skolning i kritiskt tänkande kan vara resurskrävande. Den ekonomiska åtstramningen har därför drabbat sådana moment i undervisningen som syftar till att utveckla förmågan till kritisk granskning. Samtidigt finns det tendenser till ett ökat inflytande för de privata företagen över utbildningen.

Allt detta sammantaget gör det nödvändigt att nu undersöka hur högskolorna uppfyller högskolelagens krav att de studerandes förmåga att "kritiskt bedöma företeelser av skilda slag" skall utvecklas. Riksdagen bör därför med bifall till yrkande 1 i motion 1983/84:1001 hos regeringen begära att en sådan undersökning görs.

dels att utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

1. beträffande *viss undersökning av efterlevnaden av högskolelagen* att riksdagen med bifall till motion 1983/84:1001 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

2. Utvärdering av högskolereformerna m. m. (mom. 2)

Björn Samuelson (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 7 börjar "Åren efter" och på s. 8 slutar "i motionen" bort ha följande lydelse:

Utskottet instämmer med vad som anförs i motion 1983/84:1001 om nödvändigheten av att det nu görs en utvärdering av högskolereformerna och övriga politiska beslut fattade av riksdag och regering beträffande

högskoleutbildningen. En sådan utvärdering bör avse både de beslut som fattades år 1975 och år 1977 om högskolereformen och senare beslut som inneburit försämrade studiemedel, ändringar av antagningssystemet och omfördelningar av utbildningsplatser mellan olika utbildningar och högskoleenheter. Särskilt bör uppmärksammas frågan om yrkesutbildningarnas relevans för de studerandes senare yrkesverksamhet. I utvärderingen bör även tas med frågor om tillgängligheten till högre studier för olika socialgrupper och den sociala snedrekryteringen. Vidare bör utvecklingen i vad avser demokratisering av högskolan bedömas. Riksdagen bör således med bifall till motion 1983/84:1001 yrkande 2 som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anfört om en utvärdering av högskolereformerna m. m.

dels att utskottets hemställan under 2 bort ha följande lydelse:

2. beträffande *en utvärdering av högskolereformerna m. m.*
att riksdagen med bifall till motion 1983/84:1001 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

3. Översyn av högskolans indelning i linjer och sektorer samt av formerna för arbetet vid mindre högskoleenheter (mom. 3)

Per Unckel, Rune Rydén, Birgitta Rydle och Göran Allmér (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 8 börjar "Utskottet kan inte" och slutar "akademisk grundexamen" bort ha följande lydelse:

Utskottet instämmer med vad som anförs i motion 1983/84:2016 om det väsentliga i att förbättra och upprätthålla den högre utbildningens kvalitet. Utskottet anser därför att en översyn nu bör göras av vissa frågor inom högskoleorganisationen.

De tillgängliga resurserna inom högskolan kan inte spridas ut på alltför många högskoleenheter om utbildningskvaliteten skall kunna upprätthållas. Samtidigt är det angeläget att den högre utbildningen blir tillgänglig för så många som möjligt. Mot denna bakgrund bör en översyn av formerna för arbetet vid mindre högskolor göras. Översynen bör leda fram till förslag som innebär att utbildningen vid mindre högskolor organiseras som decentraliserad undervisning med lärare hämtade från någon av de högskoleenheter som har fasta resurser för forskning eller från andra större högskoleenheter.

Översynen av högskoleutbildningen bör också avse indelningen i linjer och sektorer. Denna del av översynen bör utgå från att linjer som inte svarar mot en klart definierad yrkeskrets skall avskaffas. Vidare skall de enskilda ämnena förstärkas så att flera studerande får en möjlighet till fördjupningsstudier. Sambandet mellan den grundläggande utbildningen och forskningen måste förstärkas. Fördjupade ämnesstudier stimuleras om

en filosofie kandidatexamen införs. Den bör omfatta minst 120 poäng och innefatta minst två fördjupningskurser och ett självständigt arbete.

Vad utskottet här anfört om en översyn av formerna för arbetet vid mindre högskolor och av högskolans indelning i linjer och sektorer bör riksdagen med bifall till motion 1983/84:2016 yrkande 33 som sin mening ge regeringen till känna.

Genom en sådan översyn som utskottet nu tillstyrker kommer önskemålen i motion 1983/84:1691 om åtgärder mot ämnessplittring och om införande av en akademisk grundexamen att tillgodoses. Riksdagen behöver därför inte göra de i motionen begärda uttalandena. Motionen bör således inte föranleda någon riksdagens åtgärd.

dels att utskottets hemställan under 3 bort ha följande lydelse:

3. beträffande *översyn av högskolans indelning i linjer och sektorer samt av formerna för arbetet vid mindre högskoleenheter*
   att riksdagen med bifall till motion 1983/84:2016 yrkande 33 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

4. En strukturplan för den samlade universitets- och högskoleutbildningen (mom. 5)

Kerstin Göthberg (c) och Pär Granstedt (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 9 börjar "I anslagsframställningen" och slutar "s. 43—45)" bort ha följande lydelse:

Inte desto mindre visar ryckigheten i högskoleplaneringen under senare tid att en samlad strukturplan av det slag motionärerna föreslår är nödvändig. Besluten om nedläggningar av vissa högskoleutbildningar våren 1984 visar på vilket bräckligt underlag utomordentligt viktiga frågor f. n. avgörs. Om de strukturförändringar som blir oundvikliga i framtiden genomförs under liknande betingelser kan konsekvenserna bli ytterst allvarliga. Förslaget i motionen om en strukturplan bör därför förverkligas. Planen bör också få den allmänna inriktning som anges i motionen. Utskottet föreslår att riksdagen med bifall till motion 1983/84:1242 yrkande 1 ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

dels att utskottets hemställan under 5 bort ha följande lydelse:

5. beträffande *en strukturplan för den samlade universitets- och högskoleutbildningen*
   att riksdagen med bifall till motion 1983/84:1242 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

5. Förvaltningsnämndernas sammansättning (mom. 7)

Per Unckel (m), Rune Rydén (m), Birgitta Rydle (m), Göran Allmér (m) och Jörgen Ullenhag (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 11 börjar "Utskottet har" och slutar "motion 1983/84:514" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser liksom motionärerna att det inte bör ingå allmänrepresentanter i förvaltningsnämnderna. Regeringen bör därför snarast ändra högskoleförordningens föreskrifter om förvaltningsnämndernas sammansättning. Detta bör riksdagen med bifall till motion 1983/84:514 yrkande 9 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 7 bort ha följande lydelse:

7. beträffande *förvaltningsnämndernas sammansättning*
att riksdagen med bifall till motion 1983/84:514 yrkande 9 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

6. Högskoleavgifter (mom. 9)

Kerstin Göthberg (c) och Pär Granstedt (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 12 börjar "Utskottet erinrar om att högskolan" och slutar "vissa högskoleavgifter" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att det i ett ekonomiskt besvärligt läge bör övervägas om högskoleavgifter skall införas i vissa särskilda och bestämt avgränsade situationer.

Inom sektorn enstaka kurser finns ett betydande antal studerande som läser ett enstaka ämne för att uppnå en personlig förkovran utan direkt anknytning till yrkesverksamhet. Vi finner det angeläget att högskolan kan tillgodose sådana önskemål. Det finns dock en risk att nödvändiga besparingskrav går ut över just dessa studerandes möjligheter. Ett sätt att trygga resurser till enstaka kurser skulle kunna vara att ta ut en viss avgift av just den gruppen studerande. Avgiften skulle vara jämförbar med den som tas ut för kvalificerade studiecirklar. En eventuell avgift borde enbart gälla studerande som redan har akademisk grundutbildning och som inte kan visa att utbildningen fyller ett fortbildningsbehov. UHÄ bör få i uppdrag att utreda hur ett avgiftssystem av här skisserad art skulle kunna utformas.

Vad utskottet här anfört bör riksdagen med bifall till motion 1983/84:1242 yrkande 11 som sin mening ge regeringen till känna. Med hänvisning till det anförda föreslår utskottet att riksdagen avslår motion 1983/84:1000.

dels att utskottets hemställan under 9 bort ha följande lydelse:

9. beträffande *högskoleavgifter*
att riksdagen med bifall till motion 1983/84:1242 yrkande 11 och med avslag på motion 1983/84:1000 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

7. Avskaffande av kårobligatoriet (mom. 11)

Björn Samuelson (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 13 börjar "Vid riksmötet" och slutar "rskr 1982/83:386)" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser i likhet med motionärerna i motion 1983/84:2326 att kårobligatoriet vid universitet och högskolor bör avskaffas. Studentkårer bör vara enbart fackliga sammanslutningar. Alla övriga uppgifter som i dag åvilar studentkårerna bör övertas av stat och kommun. Regeringen bör snarast återkomma till riksdagen med förslag i dessa frågor. Vad utskottet här anfört bör riksdagen med bifall till motion 1983/84:2326 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 11 bort ha följande lydelse:

11. beträffande *avskaffande av kårobligatoriet*
att riksdagen med bifall till motion 1983/84:2326 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

8. Huvudmannaskapet för vårdyrkesutbildning inom högskolan (mom. 14)

Per Unckel, Rune Rydén, Birgitta Rydle och Göran Allmér (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 15 börjar "Frågan om" och slutar "motion 1983/84:651" bort ha följande lydelse:

Utskottet erinrar om att när riksdagen år 1982 behandlade frågan om huvudmannaskap för de landstingskommunala vårdyrkesutbildningarna inom högskolan redovisades inte några som helst ekonomiska beräkningar som grund för majoritetens ställningstagande mot ett förstatligande. Skälen för ett enhetligt huvudmannaskap för högskolan är mycket tunga. Därför bör de ekonomiska förutsättningarna klarläggas och därmed göra ett bättre grundat ställningstagande möjligt till frågan om förstatligande eller bibehållande av det landstingskommunala huvudmannaskapet. Regeringen bör således tillsammans med Landstingsförbundet och Svenska kommunförbundet undersöka kostnaderna för förstatligande av de kommunala högskoleutbildningarna. Vad utskottet här anfört bör riksdagen med bifall till motion 1983/84:651 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 14 bort ha följande lydelse:

14. beträffande *utredning om huvudmannaskapet för vårdyrkesutbildning inom högskolan*
att riksdagen med bifall till motion 1983/84:651 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Särskilda yttranden

1. Behovet av fördjupningsstudier och av en filosofie kandidatexamen

Kerstin Göthberg (c), Pär Granstedt (c) och Jörgen Ullenhag (fp) anför:

I samband med behandlingen av den forskningspolitiska propositionen vid riksmötet 1983/84 (UbU 1983/84:28) reserverade vi oss till förmån för ett uttalande av riksdagen om examensbenämning för studier inom de förutvarande filosofiska fakulteternas ämnesområde. Vi har givetvis inte ändrat uppfattning sedan dess men finner inte anledning att endast ett halvt år senare åter göra en reservation. Vi vill endast här erinra om att vi anser det angeläget att fördjupningsstudier krävs på allt fler utbildningslinjer inom de förutvarande filosofiska fakulteternas ämnesområden och att attraktiva examensbenämningar knyts till dessa linjer. Starka skäl talar därvid för att filosofie kandidatexamen används som examensbenämning. Enligt nuvarande bestämmelser bör dock examensbenämningar utformas så att de ger meningsfull information om utbildningens omfattning, innehåll eller huvudsakliga inriktning. Detta kan ske genom att det till t. ex. en eventuell humanistlinje knyts examensbenämningen "filosofie kandidatexamen med humanistisk inriktning" och till t. ex. samhällsvetarlinjen knyts examensbenämningen "filosofie kandidatexamen med samhällsvetenskaplig inriktning". Även andra inriktningar bör kunna komma i fråga. Mycket talar för att examensbenämningen filosofie kandidatexamen med viss inriktning endast bör användas om fördjupningsstudier ingått i genomgången utbildningslinje. Filosofie kandidatexamen bör också kunna användas när man läst enstaka kurser om sammanlagt 120 poäng som inrymmer fördjupningsstudier.

2. Högskoleavgifter (mom. 9)

Björn Samuelson (vpk) anför:

Jag ansluter mig till utskottsmajoritetens uttalade uppfattning att högskolan skall vara avgiftsfri för den enskilde och avstår från att yrka bifall till motion 1983/84:1000 om lagstiftning mot högskoleavgifter. Om det i framtiden skulle visa sig att principen om avgiftsfrihet för den enskilde ifrågasätts kommer emellertid vänsterpartiet kommunisterna att åter aktualisera bestämmelser i högskolelagen mot högskoleavgifter.

3. Avskaffande av studieomdömena i folkhögskolan (mom. 10)

Björn Samuelson (vpk) anför:

Jag anser att de åsikter om studieomdömena som framförs i motion 1983/84:597 är riktiga. Jag avstår dock från att reservera mig till förmån för motionsyrkandet om att studieomdömena skall avskaffas, eftersom

användningen av studieomdömena vid urval till högskolestudier f. n. utreds av tillträdeskommittén. Jag hoppas att kommitténs kommande förslag innebär att studieomdömena inte längre skall användas för detta ändamål. Därmed skulle de omedelbart kunna avskaffas utan komplikationer för folkhögskolestuderande som söker till högskolan.

4. Arbetsmedicin inom läkarutbildningen m. m. (mom. 28)

Björn Samuelson (vpk) anför:

Jag accepterar den fördelning av ansvaret för högskoleutbildningen som riksdagen godtog vid högskolereformen år 1977. Det ankommer således på UHÄ och de lokala högskoleorganen att se till att de som skall ansvara för arbetsmiljöns utformning och för den tekniska utvecklingen inom arbetslivet samt de som skall övervaka arbetarnas hälsa alla får en tillräcklig utbildning på arbetsmiljöområdet. Jag förutsätter därför att de förändringar som bedöms erforderliga inom utbildningen av läkare och civilingenjörer genomförs.